

– STORE SKAGASTØLSTIND –

MYNTENES HEMMELIGHET

W.C. Slingsby besteg Store Skagastølstind 21. juli 1876, men var nordmannen Amund Lammers der 50 år tidligere? Svaret finnes i noen mynter fra før 1827, eller snarere, i jakten på dem.

AV ARNE LARSEN OG ØYVIND S. BRULAND

KUNSTKLATRER: Skagastølsryggen sett fra Skagastølsseteren, malt av Haakon Kaulum i 1896. Kunstneren var også ivrig fjellklatrer og besteg også Storen i 1896. Foto: Foto: Morten Henden Aamot/Grev Wedels Plass auksjoner

HVILKEN TOPP: Store Skagastølstind (Støren)

HVOR: Hurrungane i Vest-Jotunheimen, Sogn og Fjordane

HVORFOR: Støren er Norges tredje høyeste fjell og mest ettertraktete klatretopp. Førstebestiger var W.C. Slingsby i 1876.

LUFTIG: En bestigning av Store Skagastølstind krever tau, sikringsutstyr og klatreefaring, som her fra hjørnet over galleriene. Foto: Jostein Aasen

Det hadde versert rykter i lokalmiljøet, også fra den kjente fjellføreren Ole Øiene, om at toppen hadde blitt besteget en gang i årene mellom 1825 og 1835, men de var aldri blitt bekreftet eller avkreftet.

Den evige strømmen av nyheter og støy som preger hverdagen vår, er det små detaljer som plutselig fanger oppmerksomheten. Et øyeblikks kjedsomhet. Litt surfing på nettet. Det er i alle fall opptakten til denne beretningen.

Tilfeldighetene vil at artikkelforfatter Arne Larsen en dag i 2004 leser innleggene på Fjellsportforums nettsider. Diskusjonen handler om boka «I Emanuel Mohn og Jo Gjendes fotspor, eller historien om en vindmølle, og litt til ...» der forfatter Trygve M. Røer kommer med spørsmål som kan endre norsk alpinsports historie:

PÅ TOPPEN I 1827 22. juli 1906 mottar Henning Tønsberg, som to år senere blir første formann i Norsk Tindeklub, et forunderlig brev. Brevet er signert direktør Aage Lammers i Brandforsikringsselskapet Norge, og inneholder en påstand om at hans far, geologen Amund Lammers (1804–1871), besteg Store Skagastølstind sommeren 1827. Sikre bevis har sønnen ikke, men han hevder at hans far i alle år sa at han hadde besteget Skagastølstinden, at bestigningen hadde vært meget krevende og at den lokale føreren hadde kviet seg for å gå helt opp. På toppen skulle Amund Lammers ha «nedlagt nogle mynter (formentlig i et papir)». Opplysningene var helt nye for Tønsberg.

Det hadde versert rykter i lokalmiljøet, også fra den kjente fjellføreren Ole Øiene, om at toppen hadde blitt besteget en gang i årene mellom 1825 og 1835, men de var aldri blitt bekreftet eller avkreftet. Da William C. Slingsby besteg Store Skagastølstind, angivelig som den aller første, 21. juli 1876, fem år etter Lammers død, rapporterte han ikke om noen varde eller mynter. Og ryktene om en mulig annen førstebestigning stilnet.

Disse opplysningene vekker Arne Larsens nysgjerrighet. Han får en kopi av brevet fra Aage Lammers fra Trygve M. Røer som han finstuderer. Han leser beskrivelsen av Slingsbys førstebestigning på nytt. Oppsøker Nasjonalbiblioteket og Riksarkivet. Vil til

bunns i dette ene, store spørsmålet: Fant Slingsby myntene, eller ligger de der oppe ennå? Emanuel Mohn skriver at Slingsby så «meget alvorlig ud» da han nådde dem igjen på returen. Hadde han sett noe på toppen han ikke ville meddele, eller var han bare rystet av den farefulle returen ned fra toppen?

STOREN - DET FORJETTEDE FJELL Store Skagastølstind regnes av mange som det norske motstykket til Matterhorn – et mål for tindebestigere gjennom tidene og selve symbolet på fjellklatring i Norge. Med en bestigning av Støren har du ikke bare beseiret et fjell; du har også trådt inn i et fellesskap av tindebestigere og blitt medlem av en eksklusiv forening. Store Skagastølstind står i en særstilling i Jotunheimens fjellverden. Det er den eneste toppen der alle mulige veier opp fordrer klatrekompetanse. De andre toppene i Jotunheimen har alle minst en enkel adkomst. På Støren er det bratte stup i øst og vest, nord og sør. Dette forklarer mye av toppens unike posisjon og popularitet.

BREVET I brevet som den forbausede Henning Tønsberg trakk ut av en konvolutt på sitt kontor i 1906, henviser Aage Lammers til to forskningsrapporter skrevet etter turen i 1827. Disse kunne kanskje inneholde nærmere detaljer om hvilket fjell hans far besteg. Den ene rapporten er funnet på Nasjonalbiblioteket; «Bemærkninger paa en rejse til høifjeldene især paa grændsen af Agershuus og Bergens stifter, foretagne i sommeren 1827 af Amund Lammers.» Den andre rapporten er ennå ikke funnet. Rapporten er, naturlig nok, gjennomsynet av geologiske observasjoner. Lammers

SKRIBENTER

ARNE LARSEN OG ØYVIND BRULAND

er neder i norsk klatrehistorie og søker sannheten om Støren.

EKSTRA VEKT: Øyvind Bruland som kommer opp på fortoppen av Storen med metallsøkeren stikkende opp av sekken. Foto: Arne Larsen

nevner ingenting verken om innkvartering, reisemåte eller turfølge. På side 23 er Lammers kommet fram til Skagadalen. Fra neste side følger en kortfattet beskrivelse av en bestigning av en av Skagastølstindene. På toppen måler han høyden til 7027 rhinlandske fot (ca. 2270 moh.), altså et sted mellom Nordre (2167 moh.) og Storen (2405 moh.). Når det gjelder hans beskrivelse av topppartiet på Nordre, er det en del merkverdigheter. Lammers beskriver toppen som spiss; så spiss at den bare gir «standpunkt for 4» personer og med en «gyselig avgrunn» fra toppen ned til ryggen som fører videre. Adkomsten opp til toppen er «sperrert» av en 100 fot høy, bratt klippevegg. For de som har vært på Nordre, er det ikke lett å kjenne seg igjen i dette. På topppartiet er det plass til et mannskor. Det er heller ingen bratt avgrunn fra toppen og ned til fortsettelsen av ryggen, kun lett klyvetereng hvor man enkelt kan spasere videre med hendene i lommene. Det er riktig nok en bratt klippe oppunder toppen på den siden av fjellet som vender mot Turtagrø, men den er ikke mye mer enn ti meter høy og er enkel å omgå på både høyre og venstre side. Det er mulig Lammers kanskje var uvant med fjellturer og at dette har «farget» beskrivelsen hans slik at

den passer bedre med Store Skagastølstind. På Storen er det ikke mye mer enn 35 meter fra hylla under Heftye's renne (se nedenfor) og opp til toppen. Toppene er spiss; kun med plass til fire eller fem personer, og det er stupbratt ned på alle sider.

FØRSTEMANN OPP? Slingsbys erobring av Store Skagastølstind ble utførlig beskrevet av Emanuel Mohn i Turistforeningens årbok for 1876, men Slingsby selv skrev intet om bestigningen før nesten 30 år senere; i boken «Norway - The Northern Playground» (1904). Slingsby var overbevist om at det ville gå mange år før noen igjen våget seg opp på toppen, men der tok han feil.

Allerede året etter gjorde kunstmaleren Harald Petersen alene et dristig, men mislykket forsøk på å nå toppen. I 1878 får Petersen med seg Knut Lykken for å anviser Slingsbys rute men fortsetter til toppen alene. To år senere blir Storen igjen besteget av Johannes Thomassen Heftye sammen med førerne Jens Klingenberg og Peder Melheim. Da Heftye besteg den i august 1880; opp den nye veien via det som senere har fått navnet Heftye's renne, gjennomsokte de toppen for spor etter tidligere bestigere i nesten en time.

HISTORIENERD: Arne Larsen på ryggen mellom Falketind og Stølsnostind; Stølsnostind er i bakgrunnen og en del av Hurrungane inne i skyene. I høst utgir Larsen en bok om pionerene på Storen og Storens historie. Foto: Øyvind Bruland

Heftye lister opp det de fant: «et lommeørklede, en tobakspung, en femøre, en toøre og en enøre samt en medicinflaske med en papirlapp i med H. Petersen 26/7-78.» Foruten dette så de nede i en sprekke «et papir, som laa dypt nede mellom to store stene, men som vi ikke kunde naa, og som muligens kan have tilhørt os selv, skjønt ingen av oss kunde forklare hvorledes - alt, som kunde bevise, at der havde været menneskelige væsener før os paa tinden». Kan dette ha vært papiret Amund Lammers pakket myntene inn i?

ALPIN SKATTEJAKT Arne Larsen forteller ingen om prosjektet sitt, før han på Generalforsamlingen i Norsk Tindeklub snakker med Øyvind Bruland over kaffen. De holder kontakten, og drar sammen sommeren 2011 med metalldetektor for å lete etter myntene til Lammers. De har blitt et team. Og artikkelforfatterne bak denne beretningen, som fortsetter slik:

I et forsøk på å skille mellom fakta og fiksjon oppsøker vi området med metallsøker og diverse graveredskaper.

Ville vi finne myntene som Amund Lammers, ifølge sønnen, skulle ha lagt igjen på toppen han besteg?

Først var vi på Nordre sommeren 2011. Vi

søkte over hele toppplatået av Nordre, men fjellet var ganske småkupert med mange små og utilgjengelige kløfter. Vi skvatt til da vi fikk utslag på metalldetektoren og fant en litt anløpt mynt. Etter litt gnikking viste den seg skuffende å være en Euro-mynt. Noen skillingsmynter fant vi ikke.

Sommeren 2012 var det dårlig vær, og planen om videre fremrykning over Skagastølsryggen ble hindret av nysnø og is. Endelig i 2013 kom godværet på Storen. Arbeidet var vanskeligere enn vi hadde trodd. Det å stille inn metallsøkeren etter riktig kobberlegering lærte vi etter hvert, men å klatre opp Heftyes renne med den lange, lite medgjørilige metallsøkeren stikkende opp av en tung sekk var en større utfordring. Å komme til med metallsøkeren var også krevende. Selve søkerdelen er tallerkenformet, omtrent som en oval og tykk frokosttallerken i størrelse. Den er vanskelig å få manøvrert ned i sprekker og under steiner. Løsningen var å grave ut løsmassen med diverse redskaper for så å gjennomsoke dette med metallsøkeren, etter å ha skilt ut sølvpapir og rustne bruskorker. Nytt søk og samme prosessen om igjen, helt til det ikke kom noe utslag.

MED SLØR: Store Skagastølstind i februar sett fra bandet mellom Skagadalen og Midtmaradalen. Foto: Øyvind Bruland

VARDEN VELTET På Storen er toppen mindre og konsentrert omkring varden. For første gang la vi merke til at selve toppunktet er en stor steinblokk som hviler over en skålformet formasjon i grunnfjellet. En kraftig jernbolt står i toppen mot sør og har tidligere vært skjult av den store varden som i 2013 var rast betydelig ut med de fleste steiner forsvunnet i avgrunnen. Mellom steinen og grunnfjellet er det en åpning med høyde mellom 40 og 20 cm der vi dro ut mye løsmasse. Graveredskapene vi hadde med var litt for korte og puslete og vi kom derfor ikke helt inn under steinen. Fangsten ble mager; aluminiumsfolie, rester av sardinbokser og gamle bruskorker.

I august 2013, kun et par uker etter at vi var der, var en kar fra Harstad på tur til

Storen. Han tok vekk de få gjenværende steinene i varden og fant en gammel og rusten mynt. Nærmere analyser av denne ved NTNU i Trondheim viste imidlertid at det var en svært rusten øre-mynt fra en gang etter 1. verdenskrig med et høyt innhold av jern.

ULØSTE GÅTER Vi har brukt mye tid i forsøk på å finne ut av denne saken, men gir oss ikke med dette. Foreløpig kan vi ikke trekke noen avgjørende konklusjon, men mener fortsatt at det er en viss mulighet for at Amund Lammers kan ha besteget Store Skagastølstind i 1827.

Har andre, som ikke kjenner historien om Lammers, tidligere funnet rustne mynter der oppe? De til dels upresise beskrivelsene fra de mange pionérene får oss til å fortsette skattejakten. Det er mulig Lammers i 1827 bare besteg Nordre eller Midtre Skagastølstind, men det er heller ikke umulig at han var den som først satte beina på Storen. Dette er fortsatt en uløst gåte.

Slektsledd har kommet og gått. Arkiver, brev og korrespondanse har gått tapt. Ofte skapes sannheter gjennom annen- og tredjehåndssiteringer. Mulighetene kan være flere og usikkerheten betydelig når fortiden fortolkes gjennom andres utsagn og beskrivelser. Selv ruten Slingsby klatret opp fra Mohns skar i 1876 er fortsatt ikke endelig avklart.

Store Skagastølstind er klassiker nummer én i Jotunheimen – et av våre vakreste og mest dramatiske fjell og det tredje høyeste i Norge. Vi vil ikke rive Slingsby ned fra pidestallen, men hvis det er en nordmann som var først på toppen, vil det være en viktig brikke i norsk alpinhistorie. Mange har vært der, og toppen vil fortsatt øve en magisk tiltrekningskraft på alle fjellsportinteresserte. **T**

RUTE: Turtagrø–Store Skagastølstind tur/retur

ADKOMST: Buss eller bil til Turtagrø

VANSKELIGHETSGRAD: Meget krevende

ANTALL DAGER/TIMER: 1 dag, 12-14 timer

KART: Hurrungane 1:25 000 Nordeca

VERDT Å MERKE SEG: Selve klatringen er ikke teknisk vanskelig, men turen som helhet er lang og eksponert. Du må derfor være i meget god form og vant til å gå i fjellet, vant til å bevege deg på stein. Norgesguidene har førere som bor på Turtagrø hele sommeren.

△ Nødbu DNT ● Privat turisthytte

STORENS VIKTIGE ÅRSTALL

Før noe annet er bevist, er det slått fast at Slingsby var førstemann på Store Skagastølstind, i 1876. I årene etter var det flere som gjentok bragden, med Therese Bertheau som første kvinne på toppen i 1894.

